

RESSENYES

BACARDÍ, Montserrat; GODAYOL, Pilar (cur.)

Traducció i franquisme

Lleida: Punctum, 2017, 159 p.

ISBN 978-84-945790-5-9

Com es diu a la solapa del llibre, «durant més de vint anys, franquisme i traducció van esdevenir termes antitètics». Com és sabut, no va ser fins a l'aprovació de la Llei de premsa i impremta de 1966, l'anomenada «Llei Fraga», que la llengua d'arribada de les traduccions va deixar de ser un problema i les traduccions al català es van obrir al mercat. Ho concreta Teresa Julio en el capítol «Teatre de Tots els Temps: una finestra oberta a la dramaturgia estrangera a les acaballes del franquisme»: «la redacció de la nova Llei de premsa i impremta naixia amb uns aparents aires de modernitat i llibertat, que eren controlats per dos conceptes que aviat es convertirien en malson dels editors: la consulta voluntària i el número de registre d'empreses editorials». Més enllà de les dificultats per aconseguir el número de registre, esbossades també per Julio, el fet de no haver de lliurar forçosament a la censura les obres que es volien publicar, a part d'alleugerir molt els *tempos* editorials, el que feia, i segurament buscava, era col·locar un petit censor (o fer-lo créixer) al cap de cada autor, editor o traductor. És en

aquest marc, interior al marc més gran i terrible que va ser socialment i culturalment el franquisme, que cal col·locar la majoria de les petites històries de traductors, traductores, traduccions i iniciatives editorials que apareixen a *Traducció i franquisme*; una autocensura que, si bé apareix sempre com un mur, a vegades també apareix com a eina per esquivar-lo i arribar a l'altra banda amb la motxilla tan carregada com es pugui. En aquest sentit, vegeu l'estudi de Pilar Godayol sobre les traduccions de Gramsci de Solé Tura a Edicions 62, per exemple.

De fet, i en contra del que podria deixar suposar el títol del llibre, com diuen les curadores al pròleg: «els vuit capítols que presentem no són una investigació global de la història de la traducció en aquest període bàrbar de la cultura contemporània, sinó un recull de diversos casos que, majoritàriament, buscaven subvertir “els corrents ideològics i poètics” de la dictadura franquista. Emparant metodològicament pel que Jeremy Munday ha batejat com a estudi de la “microhistory” [...], aquest llibre és conformat per petites històries de

traduccions, traductors i traductores». I segurament aquest aspecte metodològic és el que el lector tindrà per més valuós a l'hora d'abordar el llibre; si no, què tenen a veure les quatre traduccions de *Floretes de Sant Francesc* de Collell i Carner amb els peribles de la recepció de Gramsci a Catalunya? Bé, si hi afegim la problemàtica del model de llengua per a les traduccions, potser ho podem lligar una mica. En qual-sevol cas, el que és important és que els relats que se'n ofereixen parteixen de «casos» i no pas d'exemples.

Cada cas, doncs, cada microhistòria, representa un testimoniatge, una visió necessàriament parcial i molts cops subjectivada (si resseguim materials secundaris de traductors i editors com cartes i anotacions privades referents a la seva feina) d'un moment i d'un context, i això, si pensem en censura i, sobretot, en autocensura és cabdal per entendre com ens han arribat les obres i la cultura que se'n va abastir, és a dir, la cultura catalana del franquisme ençà. Es tracta de resseguir les carreteres secundàries i els camins pels quals s'arriba a un estat de coses sociocultural determinat. En aquest sentit, podem entendre que tot el que no sigui la subjectivitat més íntima del traductor forma part de les cadències generals de la història de la traducció i de la història cultural i social. En la mesura que els traductors —i les traduccions resultants i la seva recepció— acaben formant part de l'engranatge sociopolític i cultural d'una manera secundària, els casos que representen, com a condicionats per les tendències generals del seu entorn, ajuden a entendre el context en què vivien i segons el qual actuaven d'una manera i no pas d'una altra.

Si bé és cert que sense el teló de fons de la història entesa en termes tradicionals, si més no com a punt de partida —encara que sigui per relativitzar-la—, les microhistòries es podrien veure com a relats par-

cial i esbiaixats dels contextos en els quals els protagonistes es movien, un cop situades en les coordenades que els corresponen, tot aquell material, com dèiem, parcial i necessàriament subjectiu que representen els testimonis de traductors, traductores, editors, les entrevistes, els arxius personals, etc., juga a favor del (si se'm permet) microhistoriador en la mesura que li pot obrir perspectives i racons que potser no preveia. Com diu Munday en l'article que citen les curadores del volum: «the relationship of the micro to macro is far from being unproblematic, it is by focusing in the 'little facts' [...] of everyday lives that a picture can be build up of the specific interaction between a translator and other individuals, groups, institutions and power structures, and of the exchange and operation of beliefs and the motivation of behavior».¹

Si se'm permet l'exemple, si volem entendre com és una casa, encara que només sigui materialment, evidentment que haurem de parlar dels fonaments, dels pilars i bigues mestres, de la teulada i potser també de parets i tancaments —tot això seria la història tradicional—; ara bé, per entendre-la plenament, potser hauríem de començar a parar atenció al mobiliari, a la decoració, a la vaixel·la, als usos de les habitacions, a la mena de plantes —si n'hi ha— del jardí o del balcó, a la mena de residus que s'hi generen o a la mena de sabó de mans que hi trobaríem —i això potser seria la microhistòria. En aquest sentit, hem d'entendre que la història com a «exposició sistemàtica dels esdeveniments que afecten un poble, una institució, una ciència, un art [DIEC2]», no podrà ser mai completa ni objectiva. L'exposició d'esdeveniments i elements laterals o menors (o minoritzats), ben llegits, pot aportar prou llum per ajudar a rellegir i acotar la narració establerta dels esdeveniments. És en aquest sentit que Montserrat Franquesa pot

1. MUNDAY, Jeremy (2014). «Using sources to produce a microhistory of translation and translators: theoretical and methodological concerns». *The Translator*, 20 (1), p. 64-80.

acabar el capítol dedicat al cas d'autocensura que representa Manuel Balasch dient que «les versions filològiques de mossèn Balasch romanen com un reflex immillorable d'un dels moments més complexos de la història de la traducció catalana».

El llibre no deixa de ser, com també diu Godayol al pròleg del seu *Tres escriptores censurades*, un llibre que ja marca els camins metodològics del que aquí es ressenya, «una interrogació constant»: ² per què es decideix introduir Gramsci a Catalunya a partir d'uns textos concrets i no d'uns altres? Per què Balasch tradueix Aristòfanes si moralment hi està gairebé als antípodes? Per què dos autors tan concrets com Collell i Carner tradueixen dos cops cadascú les *Floretes*? Què representa publicar una obra de Christopher Marlowe al costat d'una de Benet i Jornet jove o de Georg Büchner? Què vol dir traduir al (o escriure en) català al llarg del franquisme? Quina és

la relació entre traductor i obra traduïda? Què els lliga?: guanyar-se el pa?, el deure polític —públic—? Què vol dir, per a Teresa Pàmies, dedicar-se a l'escriptura després de l'exili? Què vol dir re-publicar, un cop suprimides les institucions del franquisme, un text censurat? Què vol dir editar aquelles traduccions que durant anys, per un motiu o altre, han quedat als llimbs dels calaixos de les editorials?

En el fons, totes aquestes preguntes volen servir per afinar la pregunta que el títol del llibre presenta des del principi: què vol dir traduir al català durant el franquisme?

Jaume Coll Mariné
 Universitat de Vic
 Facultat d'Educació, Traducció
 i Ciències Humanes



2. GODAYOL, Pilar (2016). *Tres escriptores censurades. Simone de Beauvoir, Betty Friedan i Mary McCarthy*. Lleida: Punctum.

En aquest sentit cal destacar, però, *Les traductores i la traducció. 20 pròlegs del segle xx*. Lleida: Punctum, 2013, editat també per Bacardí i Godayol. El llibre consta de vint pròlegs de vint traductores (amb el corresponent estudi introductori general) que, més enllà de ser la notícia i recuperació dels vint textos, ajuda a la comprensió de la figura i condicions de la traductora al català en la seva triple condició d'*altra* (dona, catalana i traductora) al llarg del segle xx i la seva evolució, no pas a partir de l'obra que bastiren com a traductores, sinó amb elements laterals com poden ser-ne els pròlegs.